

zabezpečit její kulturní a morální vedení. Všechna ostatní politická a zájmová sdružení — dřívější i nově vznikající — zdůrazňují ve svých programových cílech socialismus, demokracii a humanost — tedy právě ty principy, jež tvoří základ politiky progresivních komunistů a které tedy mohou ulehčit spolupráci socialistických sil. Socialistická, demokratická a humanistická orientace strany a společnosti koresponduje — přes možná dočasná nedorozumění — s úsilím světové pokrokové veřejnosti, jež se tím stává našim spojencem vůči možným antisocialistickým a antikomunistickým kalkulacím reakčních sil. K výčtu těchto jistot přirozeně patří i jistota, kterou nám dává síla socialistických zemí i přijaté principy jejich vzájemných vztahů — především respektování suverenity.

Z těchto jistot, o jejichž realitě se může každý nezaujatý pozorovatel kdykoli přesvědčit, čerpáme přesvědčení o uskutečnitelnosti programových cílů daných v akčním programu, které XIV. sjezd jistě dále zpřesní a obohatí. Je tu ovšem ještě sféra „chtění“, ale jsme si vědomi gramsciovského „předvídáme v té míře, v níž uskutečňujeme“. A právě z hlediska těchto jistot nám zní příliš antikvárně takové zdůvodnění obav o náš další vývoj, v nichž znovu zaznívá ohlas uvedené policejné byrokratické deformace v nazírání na politický vývoj.

I demokratická společnost formuluje v abstraktní poloze určité „obavy“ vyplývající z činnosti extrémních sil, aby tyto „obavy“ přeměnila v precizní právní rámce pro činnost jednotlivců i skupin. Je více než zřejmé, že právní rámce, vytvořené před lednem, nebyly pro demokratický život adekvátní a že po lednu jsme zatím neměli ani příliš času k tomu, abychom je nově vytvořili — nemluví o tom, že ne všechno je v této oblasti jasné a že nikoli všichni političtí reprezentanti mají sympatie pro důslednou demokracii.

Obavy mají přirozeně svůj význam v politické oblasti, neboť rozrušují neodůvodněné, neoprávněné a proto i zhoubné sebevědomí. Platí to však za předpokladu, že tyto obavy (nebo opačně — sebevědomí, jistota) jsou výsledkem vážné analýzy sil. Bohužel, v politických sporech mají „obavy“ někdy — a toho jsme právě dnes očividní svědky — pouze manipulační význam. Ohrožení a nebezpečí se zdůrazňuje pouze proto, aby se dosáhlo přijetí takových protiopatření, jež by ve svém souhrnu vlastně znamenala pronikavou modifikaci demokracie. Proto se musí dramatizovat situace tam, kde je klid, proto se musí hledat souvislosti tam, kde nejsou, proto se musí dodávat význam tomu, co není příliš významné a proto se také můžeme setkat s provokacemi, jež mají tyto kontrarevoluční a agentní souvislosti prokázat (zprávy o nálezech zbraní).

Jestliže odmítáme tyto „obavy“, pak proto, že chceme nejen zachovat, ale i rozvíjet náš demokratický proces. V žádném případě nechceme demokracii

bránit tím, že ji usmrtníme. Z hlediska demokracie v nás mohou vzbuzovat obavy pouze ty síly, jež odmítají přijmout princip rovnosti (rovných možností) a obecně závazné právní rámce (jež je třeba urychleně reformovat). Síly vymykající se demokracii, síly pučistické, jež se nechťejí vřadit do demokracie a které se organizují proti demokracii. Intenzita našich obav musí však odpovídat významu těchto sil — nemůžeme z izolovaných a nevýznamných (nevýznamných, pokud nenacházejí sociální odezvu) extrémů vyvozovat taková protiopatření, která omezí možnost svobodného projevu socialistů a demokratů. Do té míry dramatizovat nebezpečí extrémů může vlastně pouze ten, kdo se domnívá, že právě po těchto extrémech touží celá společnost a že tedy musíme vytvářet takový politický systém, který by chránil společnost před ní samou.

Chceme posuzovat naši situaci a náš vývoj demokraticky, a proto nemůžeme souhlasit s dramatizací nebo diskreditací demokratické iniciativy a přirozených důsledků demokracie. Máme ovšem za sebou dlouhodobé dědictví autoritativního režimu, jež se u nás doma prostřednictvím různých sil také podílí na této dramatizaci a diskreditaci, neboť stále ještě vidí nebezpečí ve všem, co není oficiální, co je samostatné, iniciativní atd. Je to přirozené a zde je dnes nejvlastnější a nejdůležitější pole pro činnost všech těch, kteří spolu se stranou chtějí socialismus a demokracii.

LL č. 24, 8. srpna 1968

Josef Škvorecký Laická sémantika

Jeden pokrokový docent dělal si brzy po Únoru šoufky z idealistické teorie, podle níž všechny spory tohoto světa koření v mnohoznačnosti slov. I já se tomu tehdy smál, spolu s rozjařenou posluchárnou na filosofické fakultě, jenže od té doby mě smích přešel a pomalu, ale jistě kloním se sám k onomu idealismu.

Jeden pokrokový novinář kteréhosi z bratrských států pronesl nedávno tento přírtek: „At žije marxismus-leninismus ve své správné interpretaci!“ Správnou interpretaci nedefinoval; soudě však podle jeho vlasti, bude to ta interpretace, jež proti idealistickým filosofickým názorům argumentuje variantou čínské zdí. Laik v sémantice, jako jsem já, se proto přes své laičtví nutně zamyslí nad významem pojmu „správný“ v souvislosti s interpretací marxismu, a poučen poučkami z dávných školení usoudí, že správné je patrně to, co ob stojí před kritériem praxe.

Jenomže co — v případě marxismu — znamená sloveso „obstát“?

Kdysi jsem si myslel, že marxismu poněkud rozumím, přestože nejsem straník. Tato iluze mě později opustila. Krátce po maďarských událostech povolali mě na jistá

místa, neboť jsem se provinil tím, že mi jeden americký bohemista zaslal časopis. Nikdy jsem se nedozvěděl jaký — ponechala si jej ta jistá místa — ale zacistovali mi z lektorského posudku. Ke cti jistých míst nutno uvést, že si dávala lektorovat, než zabavila — pardon, než vyřadila z poštovní dopravy. V posudku se bez neshody shoubily pojmy jako sionismus, kosmopolitismus, trockismus a revizionismus, a já, oslněn tím vědeckým slovníkem, jsem usoudil, že mám před sebou marxisty. Jeden vše sepsival na stroj systémem dvou ukazováků, druhý mi přednesl expoé o trestnosti šíření idealistické propagandy, byl i jen soukromým čtením doma, a nakonec mi položil řečnickou otázku: zdali vím, proč u nás nikdy nemůže dojít k maďarským událostem (označoval je za kontrarevoluci, patrně to byl rohovník). Jsem zvyklý brát všechno vážně; nepochopil jsem proto, že to byla otázka pouze řečnická, a pečlivě jsem počal vyrábět odpověď, snaže se ze všech sil, aby byla pokud možno co nejmarxističtější. „U nás k maďarským událostem dojít nemůže,“ pravil jsem, „protože naše vláda se nedopouští oněch chyb, jakých se dopouštěli vládní činitelé v Maďarsku. Pečlivě analyzujíc společenské dění,“ pokračoval jsem úslužně, „vyvozuje z něho naše vláda vědecky marxistické závěry.“ Vtom však ropolnicko-marxista tvrdě přerušil můj, zřejmě spíše idealistický než marxistický rozklad. „Omyl!“ zvolal s pádností rozené autority. „Žádný takový! U nás kontrarevoluce nebude, protože my to držíme pevně v ruce!“

To byl začátek konce mé domněnky, že rozumím marxismu. Podle mého marxisty-rohovníka marxismus „obstojí, jestliže se „to“ drží „pevně v ruce“.

Přiznám se, že když pomínu užaslé oslnění touto osvícenou lekcí, zapomněl jsem na ni a vrátil jsem se k názoru, že marxismus po vítězně provedené revoluci obstojí tehdy, jestliže vůbec žádné „to“ nevznikne, protože strana, organizace, s níž se mně, apolnicko-ekonomistovi buržoazního původu asociovala vždy jistá výhrůžnost, bude se postupně víc a víc proměňovat v dluh nejlepších mozků, ve vědeckého organizátora duchovní i hmotné prosperity a ukázněné svobody, nikoli oněch shromáždění, kde ze slov řečníků o „šťastném životě“ zaznívá ponurá radostnost domucovacího optimismu. Poslední doba mi však připomínala interpretaci slovesa „obstátí“, jak mi ji naznačil rohovník. Problém nabyl na naléhavosti: obstojí moje nebo jeho interpretace slovesa „obstátí“ tváří v tvář současné mezinárodní politické realitě?

Tady bych ovšem měl definovat pojem „současná mezinárodní politická realita“. Ale jedna čtenářka Plamene odřekla nedávno předplatné kvůli tomu, že jakási moje povídka obsahovala příliš mnoho slov, jaká se v lepší společnosti neříkala před dámmami. ▲ já bych nechtěl, pokusem o zmíněnou definici, způsobit zvýšenou remitendu Literárek.

LL. č. 24, 8. srpna 1968

Tento článek věnuji všem, kteří se mne stovky kilometrů daleko od Prahy ptají, co že si mají myslet o „dělnících ČKD“, od nichž přý pocházejí často protichůdné rezoluce a názory. Lidé mladší zas nechápu, proč zrovna ČKD a jeho dělníci nesmějí u žádného prohlášení, rezoluce, petice chybět. Protože jsem v ČKD Sokolovo (nyní lokomotivka) několik roků pracoval, snažím se co nejobjektivněji své tazatele informovat. Znamená to vlastně vysvětlovat vznik a trvání mýtu dělníků ČKD. Ale jde to; i když mýtus ČKD je stejně neracionální záležitost jako každý mýtus jiný, jeho vznik a trvání byly zcela racionálně živeny. Kořeny sahají možná ještě před válku, jistě do období let 1945 až 1948, snadno však lze dokázat, že podstatným pro jeho vznik je Únor 1948. To proto, že dílčí akt Února, tj. vystoupení lidových milic z ČKD na Staroměstském náměstí v Praze, byl neúnosně zveličen, snad proto, aby se o to méně mohlo psát o jiných činech na poli vnitřní a zahraniční politiky: veřejných i kabinetních akcích, politikaceni i vměšování, demagogii i víře uhliřské atd., atd. Také dodnes žádná objektivní historická studie o Únoru neexistuje, jenom hrst impresionistických subjektivních dojmů pamětníků, využívaných v politických brožurách. Bylo by už tedy na čase, aby historikové začali buď uveřejňovat, co mají o Únoru v šuplíku, a nemají-li zatím nic, at' urychleně začnou sbírat potřebný materiál. Začnou-li s tím, jistě přijdou i za milicionáři z roku 1948 do dílen ČKD. Doufám, že nebudou zklamáni tím, že jich tam nenajdou mnoho. Já sám jsem objevil ve dvou střediscích (každé mělo na stopadesát zaměstnanců) jen jednoho. Dělal ještě pořad, dvanáct roků po Únoru, na své fréze, ale po zavedení nové soustavy dělnických mezd (r. 1959) už si tolik nevydělával, a možná ho mrzelo, že neudělal kariéru. Inu, byla to jistě těžká volba — mezi třemi tisíci, které na fréze vydělával (v době, kdy zemědělství dělníci dostávali 2,06 Kčs na hodinu) a mezi nejistým „polepšením si“ v nějaké vyšší funkci.

Otevřeně tedy říkám, že sám jsem moc reprezentativní vzorek starého osazenstva ČKD z roku 1948 v Sokolovu nenašel. Je pravda, že tam v Únoru 1948 neangažovaní dělníci na strojích zůstali, pokud (jako mnozí) z ČKD neutekli. Což ovšem nebylo jednoduché. Nejschůdnější cestou bylo simulování nebo absence. ČKD jako stát ve státě totiž nerada někomu pouštěla. Souviselo to nějak s nutností udržovat zdání, že dělníci v ČKD jsou tak spokojeni, že je nenapadne odejít? Na místa těch „angažovaných“ přišli lidé z akce 77 000 úředníků do výroby, bývalí živnostníci, mnohdy zatížení dodatečně vymáhanými daněmi, a pak různí advokáti, redaktoři, magistři... pro